

examenbundel.nl

examen bundel

Meer dan alleen oefenexamens

Nu bij je boek
mijn.examenbundel.nl
Online oefenen, video's en meer

2024|2025

VWO

Geschiedenis

#

**examen
bundel**>

Slim leren, zeker slagen

#

**BESTEL
MET
STAPEL-
KORTING!**

#

Slim leren, zeker slagen met Examenbundel!

#

Oefenopgaven, samenvattingen, woordjes,
examentips en inspiratie: op examenbundel.nl
vind je alles om je optimaal voor te bereiden
op je examens.

#ikgazekerlagen #geenexamenstress examenbundel.nl

examenbundel.nl

examen bundel

Meer dan alleen oefenexamens

2024 | 2025

M.M.P.C. Bolink
Y. Bouw

VWO

Geschiedenis

Colofon

Auteurs

M.M.P.C. Bolink
Y. Bouw

Vormgeving binnenwerk

Maura van Wermeskerken, Apeldoorn

Opmaak

Crius Group, Hulshout

Over ThiemeMeulenhoff

ThiemeMeulenhoff ontwikkelt slimme flexibele leeroplossingen met een persoonlijke aanpak. Voor elk niveau en elke manier van leren. Want niemand is hetzelfde.

We combineren onze kennis van content, leerontwerp en technologie, met onze energie voor vernieuwing. Om met en voor onderwijsprofessionals grenzen te verleggen. Zo zijn we samen de motor voor verandering in het primair, voortgezet en beroepsonderwijs.

Samen leren vernieuwen.

www.thiememeulenhoff.nl

Boek ISBN 978 9006 14696 7

Pakket ISBN 978 9006 31602 5

Eerste druk, eerste oplage, 2024

© ThiemeMeulenhoff, Amersfoort, 2024

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16B Auteurswet 1912 j^o het Besluit van 23 augustus 1985, Stbl. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie (PRO), Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp (www.stichting-pro.nl). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet) dient men zich tot de uitgever te wenden. Voor meer informatie over het gebruik van muziek, film en het maken van kopieën in het onderwijs zie www.auteursrechtenonderwijs.nl.

De uitgever heeft ernaar gestreefd de auteursrechten te regelen volgens de wettelijke bepalingen. Degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog tot de uitgever wenden.

Deze uitgave is volledig CO₂-neutraal geproduceerd.

Het voor deze uitgave gebruikte papier is voorzien van het FSC®-keurmerk.

Dit betekent dat de bosbouw op een verantwoorde wijze heeft plaatsgevonden.

Zo werk je met deze Examenbundel

De eerste stap om vol vertrouwen je examen voor dit vak in te gaan heb je gezet! Deze Examenbundel is namelijk de beste voorbereiding, omdat je oefent met echte examenopgaven. Kijk hoe het werkt.

De indeling van het boek

Je Examenbundel bestaat uit verschillende delen:

- **De oriëntatietoets:** krijg snel een eerste indruk hoe je scoort op de verschillende examenonderwerpen.
- **Deel 1 - Oefenen op onderwerp:** oefen gericht met examenopgaven over de onderwerpen die jij lastig vindt.
- **Deel 2a - Examens met uitwerkingen:** oefen met hele examens met heldere uitleg van onze ervaren examendocenten.
- **Deel 2b - Examen 2024-I:** doe de generale repetitie voor het echte examen. De antwoorden en uitwerkingen staan op mijnexamenbundel.nl.

Hints en uitwerkingen

HINTS

Weet je niet hoe je een vraag moet aanpakken? Dan zijn er **hints** om je op weg te helpen.

UITWERKINGEN

Kijk de vragen na met de **uitwerkingen**. Daarin staat het juiste antwoord. Maar belangrijker: je krijgt duidelijke uitleg waaróm dit het juiste antwoord is en hoe je daar komt.

Zo oefen je én leer je tegelijk!

Online oefenen met Mijn Examenbundel

Bij dit boek hoort een online omgeving: mijnexamenbundel.nl. Het boek en Mijn Examenbundel werken met elkaar samen.

Maak de balans op

Leren en oefenen

Ook handig

Boek

- oriëntatietoets maken
- hele examens maken

- examenopgaven oefenen per onderwerp

- onderwerpregister
- historische begrippenlijst
- aandachtspunten bronnen beoordelen

Mijn Examenbundel

- nakijken oriëntatietoets
- nakijken hele examens

Je scores worden bewaard!

- uitlegvideo's per onderwerp
- extra examenopgaven per onderwerp

Je ziet je voortgang!

- overzicht van de examenstof
- hulpmiddelen
- examentips

Alle belangrijke info bij elkaar!

Om optimaal gebruik te maken van boek én website, verwijst het boek op handige plekken naar mijnexamenbundel.nl.

Voorbeeld

Wil je weten hoe je de toets hebt gemaakt? De antwoorden staan op mijnexamenbundel.nl. Vul je punten in en bekijk je score per onderwerp. Je scores worden bewaard.

Activeer direct je code voor Mijn Examenbundel

Ga nu naar mijnexamenbundel.nl en maak meteen je account aan. Met de **activatiecode** die je per mail hebt ontvangen of via de ELO van je school, heb je toegang tot alle extra's die bij je boek horen.

Gebruik ook Samengevat

Wil jij je nóg beter voorbereiden op het eindexamen? Combineer **Examenbundel** dan met **Samengevat** - alle examenstof kort en bondig in één boek.

Heel veel succes!

Namens team Examenbundel heel veel succes met je examens! #slimlerneriszekerslagen

Heb je een vraag of opmerking over deze Examenbundel? Ga dan naar examenbundel.nl/contact.

Opmerking

De overheid stelt de regels op voor het examen. Bijvoorbeeld wat de examenonderwerpen zijn, welke hulpmiddelen je mag gebruiken en wanneer het examen is. De auteurs en uitgever hebben deze Examenbundel met grote zorg samengesteld. Soms veranderen de regels van de overheid echter of worden er nieuwe afspraken gemaakt over wat die regels betekenen. Raadpleeg daarom altijd je docent of onze website www.examenbundel.nl voor actuele informatie die voor jouw examen van belang is.

Inhoud

7 Examenvoorbereiding

- 14 Examen doen
- 15 Begrippen geschiedenis
- 18 Een overzicht van de 49 kenmerkende aspecten en 10 tijdvakken

Oriëntatietoets

- 23 Opgaven

Deel 1a

Oefenen op onderwerp

Historische contexten

1 Steden en burgers in de Lage Landen 1050-1700

- 41 Opgaven
- 53 Hints
- 55 Uitwerkingen

2 Verlichting 1650-1900

- 61 Opgaven
- 70 Hints
- 72 Uitwerkingen

3 China 1842-2001

- 77 Opgaven
- 89 Hints
- 91 Uitwerkingen

4 Duitsland in Europa 1918-1991

- 97 Opgaven
- 111 Hints
- 113 Uitwerkingen

Deel 1b

Oefenen met oriëntatiekennis

5 Oriëntatiekennis

- 121 Opgaven
- 135 Hints
- 137 Uitwerkingen

Deel 2a

Examens met uitwerkingen

Examen 2023-I

- 147 Opgaven
- 160 Uitwerkingen met aandachtspunten

Examen 2023-II

- 172 Opgaven
- 184 Uitwerkingen met aandachtspunten

Deel 2b

Examen 2024-I

Examen 2024-I

- 197 Opgaven

Bijlagen

Cijferbepaling Onderwerpregister Bronnen

Examenvorbereitung

Om goed voorbereid te zijn op het centraal examen is een drietal zaken belangrijk:

- 1 het oefenen met historisch denken en redeneren (domein A);
- 2 het oefenen met de historische contexten (de kenmerkende aspecten die wel zijn uitgewerkt);
- 3 het oefenen met oriëntatiekennis (tijdvak 1 t/m 10).

Voor het centraal examen is het van belang dat je op een historische manier kunt denken en redeneren. Dit wordt hieronder beschreven in domein A. In domein B wordt beschreven wat je moet weten van de kenmerkende aspecten. Verder is er aandacht voor de manier waarop je bronnen beoordeelt, welke soorten vragen er op het examen worden gesteld en welke formuleringen daarbij worden gebruikt, en hoe je antwoorden worden beoordeeld. In dit hoofdstuk zie je belangrijke begrippen **rood** gedrukt. Bij elke eindterm wordt ten minste een voorbeeldvraag uit de bundel genoemd. Aan het eind van dit hoofdstuk vind je een woordenlijst waarin alle roodgedrukte begrippen nog eens worden toegelicht.

Domein A: Historisch denken en redeneren

Het complexe karakter van geschiedenis vereist dat de kandidaat de verschillende onderdelen van domein A en domein B tegelijk en in relatie tot elkaar beheerst. Bijvoorbeeld: bij het bepalen van de bruikbaarheid van informatie uit een bron over China kan de kandidaat rekening houden met de betrouwbaarheid ervan door te kijken naar de motieven van de maker (domein A) en gebruik te maken van kennis over de tijd waarin de bron is ontstaan (domein B, oriëntatiekennis en historische contexten)

Domein A is geordend volgens drie hoofdonderdelen van historisch denken en redeneren:

- 1 Tijd
- 2 Interpretatie
- 3 Betekenis voor nu

Hierna een toelichting op de onderdelen van domein A, opgedeeld in de drie hoofdonderdelen, met verwijzingen naar opdrachten in deze Examenbundel.

Toelichting bij de hoofdonderdelen van domein A	Opdrachten in deze Examenbundel
1 Tijd	
<p>Tijd en chronologie De kandidaat kan:</p> <ol style="list-style-type: none"> de tijdvakken gebruiken als referentiekader om gebeurtenissen chronologisch te ordenen; de tijdvakken plaatsen in de perioden Prehistorie, Oudheid, Middeleeuwen, Vroegmoderne Tijd en Moderne Tijd en deze perioden gebruiken als referentiekader om gebeurtenissen chronologisch te ordenen; uitleggen dat elke ordening van tijd een interpretatie is. 	<p>Oriëntatietoets: 16</p> <p>HC China: 1</p>
<p>Causaliteit De kandidaat kan rekening houden met:</p> <ol style="list-style-type: none"> het niet-lineaire en multicausale karakter van historische verschijnselen en gebeurtenissen; verschillende soorten oorzaken en gevolgen; Bijvoorbeeld: <ul style="list-style-type: none"> directe en indirecte oorzaken, aanleiding (meest directe oorzaak), direct optredende gevolgen en gevolgen op de langere termijn, gewilde en ongewilde, bedoelde en onbedoelde gevolgen, gevolgen van meer en minder belang op grond van bijvoorbeeld schaal, intensiteit, duur; oorzaken en gevolgen op politiek-bestuurlijk, sociaaleconomisch en cultureel-mentaal (waaronder religieus) terrein. het gegeven dat elke ordening van causaliteit een interpretatie is. 	<p>Oriëntatietoets: 14, 26</p> <p>HC Steden en burgers: 2, 5</p> <p>HC Duitsland in Europa: 13, 16</p>
<p>Continuïteit en verandering De kandidaat kan:</p> <ol style="list-style-type: none"> in historische processen continuïteit en verandering onderscheiden; verschillende soorten verandering herkennen; Bijvoorbeeld: <ul style="list-style-type: none"> in tempo (tamelijk snel en plotseling of langzaam en geleidelijk), duur, schaal, intensiteit, omvang etc. op politiek-bestuurlijk, sociaaleconomisch en cultureel-mentaal terrein. herkennen dat elke tijd materiële en immateriële sporen van het verleden in zich draagt; omgaan met het verschil tussen unieke en generieke betekenissen van historische concepten; Bijvoorbeeld: begrippen als feodaal, imperialisme, centralisatie, democratie, burgerschap, oorlog en dergelijke hebben in de ene tijd en plaats een (deels) andere betekenis dan in een andere. uitleggen dat elke ordening van continuïteit en verandering een interpretatie is. 	<p>Oriëntatietoets: 2, 22</p> <p>HC Steden en burgers: 16</p> <p>HC China: 20</p>

2 Interpretatie	
<p>Standplaatsgebondenheid De kandidaat kan:</p> <p>12 menselijk gedrag (denken en doen) in het verleden verklaren vanuit de toen en daar bekende en geaccepteerde kennis en waarden en vanuit de identiteit van individuen en groepen die in die tijd en/of op die plaats leefden en hierbij rekening houden met verschillende factoren die de standplaatsgebondenheid van mensen of een groep bepalen. (Bijvoorbeeld: waardesystemen, politieke, sociaaleconomische en culturele oriëntatie, kennis, gender, karakter, toevallige factoren.)</p>	<p>Oriëntatietoets: 29</p> <p>HC Verlichting: 10</p> <p>HC Duitsland in Europa: 19</p>
<p>Bron en vraagstelling De kandidaat kan:</p> <p>13 vraagstellingen gericht op (historisch) onderzoek formuleren aan de hand van voorgelegde bronnen;</p> <p>14 informatie uit bronnen verzamelen, uitgaande van een bepaalde vraagstelling en deze als bewijs gebruiken bij het beantwoorden van die vraagstelling;</p> <p>15 de bruikbaarheid van informatie uit een of meer bronnen voor een bepaalde vraagstelling afwegen en daarbij rekening houden met:</p> <ul style="list-style-type: none"> • de betrouwbaarheid van de informatie (mede bepaald door bijvoorbeeld de aard van de bron, de context waarin deze is ontstaan, de mate van geïnformeerdheid van de maker, de standplaatsgebondenheid van de maker, de bedoeling van de maker of opdrachtgever, het publiek waarvoor deze bedoeld is, etc.) • de representativiteit van de informatie uit de bron; (bijvoorbeeld: in hoeverre geldt dit voor meer mensen en meer situaties?); <p>16 vaststellen wanneer men iets als een feit kan aanvaarden; zulke feiten onderscheiden van meningen en van vooroordelen en/of stereotypen;</p> <p>17 uitleggen aan de hand van concrete voorbeelden of broninterpretaties dat geschiedverhalen een constructie zijn van het verleden.</p>	<p>HC Steden en burgers: 14</p> <p>HC Verlichting: 8</p> <p>HC China: 16</p> <p>HC Duitsland in Europa: 3, 11</p>
3 Betekenis voor nu	
<p>Betekenis geven aan en oordelen over het verleden De kandidaat kan:</p> <p>18 uitleggen dat de wijze waarop mensen betekenis geven aan en oordelen over het verleden door de tijd heen verandert en per groep en individu kan verschillen en daarbij benoemen vanuit welke motieven/interesses/waardesystemen/verwachtingen mensen tot een waardering komen van wat belangrijk is uit het verleden (vergelijk met 12);</p> <p>19 bij moreel oordelen over het verleden (door een ander) anachronistisch toepassen van het kader van waarden en normen (van die ander) op het verleden herkennen.</p>	<p>HC Verlichting: 5, 7</p> <p>HC China: 20</p>

Aandachtspunten bij het beoordelen van bronnen (zie domein A, eindterm 5)

Door het bestuderen van **bronnen** kan een gebeurtenis uit het verleden zo betrouwbaar mogelijk worden weergegeven. Voor verschillende typen bronnen staan hierna enkele aandachtspunten op een rij. Dit helpt bij het beoordelen van de **bruikbaarheid** en de **betrouwbaarheid** en **representativiteit** van een bron.

I Wat voor soort bron is het?

- Geschreven of ongeschreven.
- Bijvoorbeeld: is het een prent, kaart, foto, cartoon, affiche, grafiek of tabel?

II Uit welke tijd is de bron afkomstig?

- Is de bron gemaakt in de tijd waarover de bron gaat?
- Is de bron later gemaakt? Zo ja, wanneer?

III Waarvandaan is de bron afkomstig?

- Bijvoorbeeld: komt de bron uit een boek, tijdschrift of een krant?
- Bijvoorbeeld: is het een overheidsbron of geen overheidsbron?

IV Wat is er bekend over de maker van de bron?

- Wie? Wat voor iemand? Welke **functie**? Verhouding tot de **gebeurtenis**?
- Was de maker aanwezig bij de gebeurtenis die in de bron wordt weergegeven?
- Met welke bedoeling (**reden**) heeft de maker de bron gemaakt (**motief**)? Wil de maker informeren, **propaganda** maken, voorlichten of misschien misleiden?
- Was de maker zelf betrokken bij de gebeurtenis?
- Wat weet je van de plaatsgebondenheid van de maker?

V De inhoud van de bron?**a Geschreven bron.**

- Waarover gaat de informatie?
- Voor wie is de informatie in de bron bestemd?
- Wat is het **doel** van de informatie: voorlichting, propaganda?
- Wat voor feiten, meningen, **(voor)oordelen**, **opvattingen** worden gegeven in de bron?
- Gelden deze feiten, meningen, (voor)oordelen, opvattingen voor een groep, een volk of een persoon?

b Beeldbron.

- Wat staat er centraal in de afbeelding (bijvoorbeeld een cartoon, foto, tekening, prent, schilderij)?
- Hoe heeft de maker van de afbeelding ervoor gezorgd dat bepaalde personen meer opvallen dan anderen?
- Zijn bepaalde zaken overdreven weergegeven?
- Wat doen de personen op de afbeelding?
- Waar kijken de personen naar?
- Welke voorwerpen zie je op de afbeelding en waarvoor dienen ze?
- Welke symbolen zie je en waar verwijzen ze naar?
- Welke woorden, namen en begrippen staan in de afbeelding?
- Welk onderschrift staat er bij de afbeelding?
- Op welke manier maakt het onderschrift deel uit van de afbeelding?
- Waarom is de afbeelding gemaakt? Cartoons/spotprenten drijven vooral de spot, niet zozeer met een gebeurtenis alswel met een persoon (of personen). Affiches zijn vaak bedoeld om een partij, een organisatie of een bepaald **standpunt** onder de aandacht te brengen. Propagandaposters zijn bedoeld om mensen van een bepaalde mening te overtuigen. Om dit te bereiken wordt bij propaganda geen middel geschuwd om de publieke opinie te beïnvloeden.

V.l.n.r. foto (bron 12, Oriëntatietoets), affiche (bron 5, HC China) en spotprent (bron 9, HC Duitsland in Europa).

VI Hoe betrouwbaar is de bron?

De betrouwbaarheid van een bron heeft betrekking op de vraag of de bron gegevens oplevert die als feitelijk juist kunnen worden beschouwd.

Vragen die je dan moet stellen zijn:

- is de bron geschreven of gemaakt in de tijd waarover hij gaat of in een (veel) latere tijd?
- is de schrijver/maker van de bron goed geïnformeerd?
- met welke bedoelingen heeft de schrijver/maker zijn bron gemaakt?
- wordt de bron door andere bronnen bevestigd of tegengesproken?
- staan er bij de mening in de bron argumenten die controleerbaar zijn?

VII Is de maker van de bron representatief voor de groep waarvan hij/zij deel uitmaakt?

VIII Hoe bruikbaar is de bron?

De bruikbaarheid van een bron hangt af van wat je wilt onderzoeken (de hoofdvraag of de onderzoeksvraag).

Welke soorten vragen kun je op het centraal examen verwachten?

De meest voorkomende soorten vragen uit de centrale examens van de afgelopen jaren zijn:

- 1 vragen bij een tekstbron.
- 2 vragen zonder bron over de examenstof.
- 3 vragen bij een beeldbron: bijvoorbeeld een prent, foto, schilderij, affiche, cartoon of propagandaposter.
- 4 vragen waarbij je een aantal gebeurtenissen in de juiste tijdvolgorde moet plaatsen, van vroeger naar later.
- 5 vragen naar aanleiding van een **bewering**. Je moet zo'n bewering toelichten, ondersteunen met argumenten of juist weerleggen.
- 6 vragen die duidelijk maken dat je een verband kunt leggen tussen verschillende gebeurtenissen of beweringen.
- 7 vragen waarbij je moet laten zien dat je weet wat een historisch onderzoek inhoudt. Je bent dan bezig met het beoordelen van bronnen op bruikbaarheid, betrouwbaarheid en/of representativiteit.
- 8 vragen bij een cijfermatige bron, zoals een tabel of grafiek.

Domein B: Oriëntatiekennis

Om het karakter van de oriëntatiekennis te garanderen, dienen de leerlingen alle kenmerkende aspecten op een algemener niveau te kunnen herkennen en uitleggen aan de hand van onbekende voorbeelden. Een aantal kenmerkende aspecten is gespecificeerd in een samenhangend cluster. We noemen zo'n cluster 'Historische context'.

De vier historische contexten zijn:

- 1 Steden en burgers in de Lage Landen (1050-1700)
- 2 Verlichting (1650-1900)
- 3 China (1842-2001)
- 4 Duitsland in Europa (1918-1991)

Verdeling vragen oriëntatiekennis/historische contexten bij het centraal examen vwo is ongeveer 35%/65%.

Vraagformuleringen

De meest voorkomende vraagformuleringen zijn:

- 1 Leg uit welk verband er bestaat tussen ...
 met een of twee argumenten ...
 welk(e) ...
 waardoor ...
 waarom ...

- 2 Noem een kenmerk ...
 een argument ...
 een reden ...
 de maatregel die ...
 dit verschil van mening.

- 3 Zet deze gebeurtenissen in de juiste tijdvolgorde, van vroeger naar later.

- 4 Licht dit toe door ...
 met voorbeelden toe ...
 beide beweringen toe.

- 5 Toon aan dat ...
 dit aan door ...

- 6 Ondersteun elke bewering met de bron.
 beide onderdelen van deze interpretatie.

- 7 Beredeneer of beargumenteer ...
 dat ...
 waarom ...
 deze bewering ...

- 8 Verklaar

Examen doen

Hoe ziet het centraal examen geschiedenis eruit en hoe lang duurt het examen?

Op het examen krijg je twee boekjes:

- 1 een boekje met bronnen (het aantal bronnen is naar schatting 14);
- 2 een boekje met vragen (het aantal vragen is naar schatting 26).

De vragen zijn onderverdeeld naar de periodes Prehistorie, Oudheid, Middeleeuwen, Vroegmoderne Tijd en Moderne Tijd. Voor elke vraag staat het aantal te behalen punten en eventueel een verwijzing als je een bron dient te gebruiken. In totaal kunnen er ongeveer vijftig punten worden behaald.

De vragen over de historische contexten en de daarbij behorende kenmerkende aspecten beslaan ongeveer 65% van de examenvragen, de oriëntatiekennis de overige ongeveer 35% (zie tabel hieronder). Het aantal te behalen punten wordt op deze manier verdeeld. Het centraal examen duurt drie uur en je krijgt voor het merendeel open vragen.

Deze EXAMENBUNDEL geeft je de mogelijkheid te wennen aan het maken van een centraal examen. Het bevat twee examens uit 2023 met uitwerkingen én aandachtspunten. Deze examens zijn representatief voor het examen 2025. De enige afwijking is dat per 2025 een overzicht van de kenmerkende aspecten deel uitmaakt van het bronnenboekje. Daardoor zullen vragen over kenmerkende aspecten en de volgordevraag 'door de tijd heen' een andere vorm krijgen. Reproductievragen over kenmerkende aspecten maken geen deel meer uit van het examen 2025.

± 35% van de scorepunten:	± 65% van de scorepunten:
Oriëntatiekennis: tijdvak 1 t/m 4	Historische contexten
Oriëntatiekennis: kenmerkende aspecten van tijdvak 5 t/m 10 die niet voorkomen in de historische contexten	Oriëntatiekennis: kenmerkende aspecten die voorkomen in de historische contexten

Tijdens het examen

Uit het aantal punten dat voor een vraag staat, kun je afleiden uit welke onderdelen je antwoord moet bestaan. Voor het antwoord op een standaardvraag krijg je 2 punten, er wordt dan vaak een voorbeeld, argument of begrip gevraagd.

Bij een vraag waarmee je 3 punten kunt verdienen, moet het antwoord drie onderdelen hebben: een naam, begrip, gebeurtenis of omschrijving met daarbij twee voorbeelden of argumenten.

4 punten worden gegeven bij vragen waar je in het antwoord twee personen of begrippen moet noemen met bijbehorende voorbeelden, argumenten of toelichting.

De vragen waarmee je 5 of meer punten kunt verdienen, bestaan vaak uit meerdere onderdelen. Je moet bijvoorbeeld eerst een aspect van een bron toelichten en die bron vervolgens met voor- en tegenargumenten beoordelen op bruikbaarheid en betrouwbaarheid.

De normering van het centraal examen en de vaststelling van je cijfer

Je examen wordt eerst nagekeken door je eigen docent. Vervolgens wordt het beoordeeld door een geschiedenisdocent van een andere school. Samen stellen deze docenten het uiteindelijke puntentotaal vast. Afhankelijk van de landelijke examenresultaten wordt door de centrale examencommissie de norm vastgesteld, dat is de omrekening van punten naar cijfers.

Hulpmiddelen

Bij het centraal examen geschiedenis is alleen het basispakket aan hulpmiddelen toegestaan. Het basispakket bestaat uit schrijfmateriaal, tekenpotlood, blauw en rood kleurpotlood, liniaal met millimeterverdeling, passer, geodriehoek, gum, elektronisch rekenapparaat, een eendelig verklarend woordenboek Nederlands of een woordenboek van het Nederlands naar een vreemde taal.

Begrippen geschiedenis

In deze lijst staan veelvoorkomende begrippen uit examenvragen. Elk begrip wordt kort uitgelegd, soms met behulp van een voorbeeld. De lijst is niet volledig. In overleg met je docent kun je de lijst uitbreiden met andere begrippen die je in vragen of bronnen tegenkomt.

Aanleiding Een gebeurtenis die iets in beweging zet. De aanleiding van een gebeurtenis is de meest directe oorzaak.

Argument Wat men zegt om iets aan te tonen.

Beeldelement Onderdeel van een tekening (spotprent), schilderij, poster, foto, etc.

Betrouwbaarheid De betrouwbaarheid van een bron gaat om de vraag of de bron gegevens kan opleveren die als feitelijk juist kunnen worden beschouwd. Een betrouwbare bron wordt door andere bronnen bevestigd en bevat informatie die controleerbaar is.

Bewering Een uitspraak of een mening. Deze uitspraak ondersteunt of weerlegt je met behulp van argumenten.

Bron Een overblijfsel uit het verleden waardoor je meer over het verleden te weten komt. Er zijn verschillende soorten bronnen (primair/secundair, geschreven/ ongeschreven), en niet elke bron is even betrouwbaar en bruikbaar.

Bruikbaarheid De bruikbaarheid van een bron hangt af van wat je wilt onderzoeken (de onderzoeksvraag).

Chronologie Volgorde waarin de dingen gebeuren. Gebeurtenissen in de geschiedenis kunnen in chronologische volgorde worden geplaatst, van vroeger naar later.

Continuïteit Wanneer iets in de loop van de tijd niet wezenlijk verandert, is er sprake van continuïteit. Het woord continuïteit betekent een voortzetting / ononderbroken samenhang.

Discontinuïteit Is er in de loop van de tijd een duidelijke breuk of verandering merkbaar, dan is er sprake van discontinuïteit.

Doel Datgene wat een persoon wil bereiken.

Feit Een feit wordt door vrijwel iedereen gezien als iets dat werkelijk is gebeurd, iets dat vaststaat.

Functie Een officiële positie die iemand bekleedt, bijvoorbeeld de stadhouder van een gewest, een generaal in het leger of de president van de Verenigde Staten.

Gebeurtenis Een gebeurtenis is een (belangrijk) voorval, zoals de bouw van de Berlijnse muur in 1961.

Gevolg Bij een gevolg gaat het om een (causaal, oorzakelijk) verband.

Er zijn verschillende soorten gevolgen, bijvoorbeeld:

- gevolgen op korte termijn en gevolgen op langere termijn,
- gewilde en ongewilde, bedoelde en onbedoelde gevolgen,
- gevolgen van meer en minder belang op grond van bijvoorbeeld schaal, intensiteit, duur.

Hypothese Een nog onbewezen stelling, een aanname.

Inleving Het zich verplaatsen in iets (gebeurtenis) of iemand (persoon).

Interpretatie Verklarende uitleg. Bij de interpretatie van een bron onderzoek je de bedoeling van de schrijver of maker van de bron. Je probeert de betekenis van de bron vast te stellen en er een conclusie aan te verbinden.

Jaartelling In de wereld bestaan verschillende jaartellingen. In het Westen wordt de christelijke jaartelling aangehouden. Andere jaartellingen zijn bijvoorbeeld de islamitische of de joodse.

Mening Opvatting, gebaseerd op persoonlijke argumenten, die niet per se door anderen gedeeld hoeft te worden.

Middel Datgene wat je gebruikt om je doel te bereiken.

Motief Reden om iets juist wel of niet te doen.

Normen Regels zoals die gelden in de persoonlijke omgang tussen mensen in de maatschappij. In de loop van de tijd kunnen normen in een maatschappij veranderen. Een norm wordt doorgaans gekoppeld aan een waarde (zie waarden).

Nuancering Het bijstellen of verfijnen van iets, bijvoorbeeld een mening.

Objectief Onbevooroordeeld, niet beïnvloed door eigen voorkeuren.

Ontwikkeling Voortgang of groei, bijvoorbeeld de ontwikkeling van de landbouw in het gewest Holland in de zestiende eeuw.

Oordeel Mening, waarbij het vaak gaat om goedkeuring of afkeuring, met argumenten.

Oriëntatiekennis Algemene kennis van de geschiedenis. De kennis die in staat stelt tot oriëntatie in een chronologische ontwikkeling van eeuwen, met name in de Europese geschiedenis.

Oorzaak Datgene wat een gevolg met zich meebrengt. Historici proberen achteraf uit te leggen waarom een historische gebeurtenis, zoals de Tweede Wereldoorlog, heeft plaatsgevonden.

Er zijn verschillende soorten oorzaken te herkennen, bijvoorbeeld:

- directe en indirecte oorzaken, aanleiding (meest directe oorzaak),
- structurele oorzaken en incidentele oorzaken,
- oorzaken op politiek-bestuurlijk, sociaaleconomisch en cultureel-mentaal terrein.

Opvatting Mening.

Orgaan Een orgaan is onderdeel van een groter geheel. Een bekend internationaal orgaan is de NAVO.

Periode Tijdvak tussen twee jaren of gebeurtenissen, bijvoorbeeld de regeerperiode van president Kennedy. Het begrip periode kan ook betrekking hebben op een van de vijf historische perioden: Prehistorie, Oudheid, Middeleeuwen, Vroegmoderne tijd en Moderne tijd.

Plaatsgebondenheid Ieder mens denkt vanuit zijn tijd (zie tijdgebondenheid) en de plaats of de positie die hij op dat moment inneemt.

Propaganda Het opzettelijk verspreiden van informatie om mensen van een bepaalde mening te overtuigen. Totalitaire regimes maken veelvuldig gebruik van propaganda. Ook tijdens de Koude Oorlog maakten de twee ideologische blokken gebruik van propaganda om de publieke opinie te beïnvloeden.

Rechtvaardiging Verdediging van de handelingen van een persoon of groepering.

Reden Een grond of motief om iets te doen.

Representativiteit De mate waarin iets typerend is (voor hetgeen je wilt onderzoeken). Bij het vaststellen van de representativiteit van een bron gaat het vooral om twee vragen:

- is hetgeen in de bron voorkomt een uitzondering of kwam het vaker voor?
- beschikt de persoon in de bron over zo veel informatie dat zijn uitspraken als representatief kunnen worden opgevat?

Revolutie Een met geweld gepaard gaande snelle verandering.

Standplaatsgebondenheid Ieder mens denkt en handelt vanuit zijn eigen tijd (zie tijdgebondenheid), positie (zie plaatsgebondenheid), ervaringen en kennis. Behalve tijd en plaats zijn denken en handelen ook van invloed: leeftijd, sekse, maatschappelijke positie, godsdienst of levensbeschouwing, de staat of het volk waartoe iemand behoort en de politieke overtuiging die iemand heeft.

Standpunt Opvatting gebaseerd op persoonlijke motieven.

Stereotype Vaststaand beeld of oordeel over een groep, een volk of een ras. Zo'n oordeel is meestal gebaseerd op gevoelens en niet op feiten.

Subjectief Bevooroordeeld, omdat er vooral vanuit een persoonlijk standpunt wordt gekeken.

Tijdgebondenheid Iemand die vanuit een latere tijd op iets terugkijkt, zal een ontwikkeling of gebeurtenis anders interpreteren dan een tijdgenoot die de afloop niet kent (zie standplaatsgebondenheid). Er is een tijd geweest waarin de slavenhandel door de WIC als 'normaal' werd beschouwd, terwijl dat tegenwoordig algemeen wordt afgekeurd.

Verandering Er zijn gebeurtenissen, verschijnselen en ontwikkelingen die verantwoordelijk zijn voor een duidelijke verandering in de loop van de geschiedenis. Er zijn verschillende soorten verandering te herkennen, bijvoorbeeld:

- in tempo (plotseling of langzaam en geleidelijk), duur, schaal, intensiteit, omvang enz.,
- op politiek-bestuurlijk, sociaaleconomisch of cultureel-mentaal terrein.

Verklaring Uitleggen waarom iets gebeurt. Het aangeven van oorzakelijke verbanden tussen ontwikkelingen is lastig, omdat historische ontwikkelingen onvoorspelbaar zijn.

Verschijnsel Iets dat zich voordoet. Toestanden en instellingen die gedurende langere tijd min of meer onveranderd hebben bestaan.

Verwijzing Aanduiding.

Visie Zienswijze.

Vooroordeel Oordeel niet gebaseerd op feiten maar op persoonlijke gevoelens gericht op (een individu van) een groep, een volk of een ras.

Waarden Datgene wat mensen belangrijk vinden en waarvoor ze (desnoods) veel overhebben. Voorbeelden van waarden zijn trouw, eerlijkheid, vriendschap, rechtvaardigheid of streven naar rijkdom. Waarden zijn soms ook tijdgebonden: zaken die in de ene tijd als normaal of als wenselijk worden beschouwd, kunnen in een andere tijd als abnormaal of onwenselijk worden beschouwd. Een waarde wordt tot uiting gebracht middels de norm (zie normen). Bijvoorbeeld: opstaan voor ouderen in de bus (norm), omdat je respect hebt voor anderen (waarde).

Een overzicht van de 49 kenmerkende aspecten en de 10 tijdvakken

Vanaf examenjaar 2024-2025 is dit overzicht als bijlage toegevoegd aan het centraal examen.

PREHISTORIE (tot 3000 voor Christus)

tijdvak 1: tijd van jagers en boeren (tot 3000 voor Christus) / Prehistorie

- 1 De levenswijze van jagers-verzamelaars
- 2 Het ontstaan van landbouw en landbouwsamenlevingen
- 3 Het ontstaan van de eerste stedelijke gemeenschappen

OUDHEID (3000 voor Christus - 500 na Christus)

tijdvak 2: tijd van Grieken en Romeinen (3000 voor Christus - 500 na Christus) / Oudheid

- 4 De ontwikkeling van wetenschappelijk denken en de ontwikkeling van het denken over burgerschap en politiek in de Griekse stadstaat
- 5 De klassieke vormentaal van de Grieks-Romeinse cultuur
- 6 De groei van het Romeinse imperium waardoor de Grieks-Romeinse cultuur zich in Europa verspreidde
- 7 De confrontatie tussen de Grieks-Romeinse cultuur en de Germaanse cultuur van Noordwest-Europa
- 8 De ontwikkeling van het jodendom en het christendom als de eerste monotheïstische godsdiensten

MIDDELEEUWEN (500-1500)

tijdvak 3: tijd van monniken en ridders (500-1000) / Vroege Middeleeuwen

- 9 De verspreiding van het christendom in geheel Europa
- 10 Het ontstaan en de verspreiding van de islam
- 11 De vrijwel volledige vervanging in West-Europa van de agrarisch-urbane cultuur door een zelfvoorzienende agrarische cultuur, georganiseerd via hofstelsel en horigheid
- 12 Het ontstaan van feodale verhoudingen in het bestuur

tijdvak 4: tijd van steden en staten (1000-1500) / Hoge en Late Middeleeuwen

- 13 De opkomst van handel en ambacht die de basis legde voor het herleven van een agrarisch-urbane samenleving
- 14 Opkomst van de stedelijke burgerij en de toenemende zelfstandigheid van steden
- 15 Het conflict in de christelijke wereld over de vraag of de wereldlijke dan wel de geestelijke macht het primaat behoorde te hebben
- 16 De expansie van de christelijke wereld naar buiten toe, onder andere in de vorm van de Kruistochten
- 17 Het begin van staatsvorming en centralisatie

VROEGMODERNE TIJD (1500-1800)

tijdvak 5: tijd van ontdekkers en hervormers (1500-1600) / Renaissancetijd

- 18 Het begin van de Europese overzeese expansie
- 19 Het veranderende mens- en wereldbeeld van de Renaissance en het begin van een nieuwe wetenschappelijke belangstelling
- 20 Een hernieuwde oriëntatie op het erfgoed van de Klassieke Oudheid
- 21 De protestantse reformatie die splitsing van de christelijke kerk in West-Europa tot gevolg had
- 22 Het conflict in de Nederlanden dat resulteerde in de stichting van een Nederlandse staat

tijdvak 6: tijd van regenten en vorsten (1600-1700) / Gouden Eeuw

- 23 Het streven van vorsten naar absolute macht
- 24 De bijzondere plaats in staatkundig opzicht en de bloei in economisch en cultureel opzicht van de Nederlandse Republiek
- 25 Wereldwijde handelscontacten, handelskapitalisme en het begin van een wereldeconomie
- 26 De wetenschappelijke revolutie

tijdvak 7: tijd van pruiken en revoluties (1700-1800) / eeuw van de Verlichting

- 27 Rationeel optimisme en een 'verlicht denken' dat werd toegepast op alle terreinen van de samenleving: godsdienst, politiek, economie en sociale verhoudingen
- 28 Voortbestaan van het ancien régime met pogingen om het vorstelijk bestuur op eigentijdse verlichte wijze vorm te geven (verlicht absolutisme)
- 29 Uitbouw van de Europese overheersing, met name in de vorm van plantagekoloniën en de daarmee verbonden trans-Atlantische slavenhandel en de opkomst van het abolitionisme
- 30 De democratische revoluties in westerse landen met als gevolg discussies over grondwetten, grondrechten en staatsburgerschap

MODERNE TIJD (1800-heden)**tijdvak 8: tijd van burgers en stoommachines (1800-1900) / industrialisatietijd**

- 31 De industriële revolutie die in de westerse wereld de basis legde voor een industriële samenleving
- 32 Discussies over de 'sociale kwestie'
- 33 De moderne vorm van imperialisme die verband hield met de industrialisatie
- 34 De opkomst van emancipatiebewegingen
- 35 Voortschrijdende democratisering, met deelname van steeds meer mannen en uiteindelijk ook vrouwen aan het politiek proces
- 36 De opkomst van de politiek-maatschappelijke stromingen: liberalisme, nationalisme, socialisme, confessionalisme en feminisme

tijdvak 9: tijd van de twee wereldoorlogen (1900-1950) / eerste helft twintigste eeuw

- 37 De rol van moderne propaganda- en communicatiemiddelen en vormen van massaorganisatie
- 38 Het in praktijk brengen van de totalitaire ideologieën communisme en fascisme/nationaalsocialisme
- 39 De crisis van het wereldkapitalisme
- 40 Het voeren van twee wereldoorlogen
- 41 Racisme en discriminatie die leidden tot genocide, in het bijzonder op de joden
- 42 De Duitse bezetting van Nederland
- 43 Verwoestingen op niet eerder vertoonde schaal door massavernietigingswapens en de betrokkenheid van de burgerbevolking bij oorlogvoering
- 44 Vormen van verzet tegen het West-Europese imperialisme

tijdvak 10: tijd van televisie en computer (vanaf 1950) / tweede helft twintigste eeuw

- 45 De verdeling van de wereld in twee ideologische blokken in de greep van een wapenwedloop en de daaruit voortvloeiende dreiging van een atoomoorlog
- 46 De dekolonisatie die een eind maakte aan de westerse hegemonie in de wereld
- 47 De eenwording van Europa
- 48 De toenemende westerse welvaart die vanaf de jaren zestig van de twintigste eeuw aanleiding gaf tot ingrijpende sociaal-culturele veranderingsprocessen
- 49 De ontwikkeling van pluriforme en multiculturele samenlevingen

Hoe zou je het nu al doen op een examen? De oriëntatietoets geeft je een eerste indruk.

Oriëntatietoets

Oriëntatietoets

De volgende oriëntatietoets telt ongeveer het aantal vragen van een examen. Met behulp van deze toets kun je nagaan welke onderdelen van de historische contexten jij nog niet helemaal beheerst. Per historische context zijn ongeveer zeven oefenvragen opgenomen. Wanneer je de scores invoert op mijn.examenbundel.nl bij het onderdeel **Antwoorden oriëntatietoets Geschiedenis vwo**, krijg je te zien welke vragen uit deze EXAMENBUNDEL jij in ieder geval nog zou moeten oefenen. Ook krijg je een overzicht van de onderdelen van de historische contexten die je nog eens kunt bestuderen in **SAMENGEVAT**.

Let op: deze oriëntatietoets test jouw kennis van de historische contexten. De vragen zijn minder gericht op historische vaardigheden en oriëntatiekennis. Deze oriëntatietoets is dus niet representatief voor een examen. Kijk daarvoor naar de uitgewerkte examens in deel 2a van deze Examenbundel.

Historische contexten

Steden en burgers in de Lage Landen 1050-1700

bron 1 In 1298 verleent Jan, graaf van Holland en Zeeland, aan de poorters van Beverwijk stadsrechten. Artikel 5 van het stadsrecht luidt:

5: Iedere poorter zal evenwel, als het nodig is, veertig dagen krijgen in de maand juli en augustus om te oogsten, en evenveel dagen in de herfst om te zaaien buiten de grenzen van bovengenoemde stad, op voorwaarde dat hij, nadat de genoemde tijd is verstreken, terugkeert naar de stad om daar verder te verblijven.

Gebruik bron 1.

Je concludeert dat het stadsrecht van Beverwijk past bij ontwikkelingen in de late middeleeuwen.

- 2p
KA 13, 14
- 1** Ondersteun deze conclusie door uit te leggen op welke wijze het stadsrecht de relatie versterkt tussen Beverwijk en het verzorgingsgebied van de stad.
Bron: centraal examen 2022-III, vwo (bewerkt)

Enkele gegevens over het stichten van het St. Elisabethgasthuis in Leiden:

- 1 In 1428 kochten de welgestelde Leidse burgers Jan Dirc Coenzoon en zijn vrouw Katrijn Willem Tedensdochter een woonhuis en lieten dat verbouwen tot gasthuis voor de verpleging van zieke arme vrouwen.
- 2 Jan en Katrijn bepaalden dat het gasthuis werd beheerd door leden van het stadsbestuur en door vertegenwoordigers van het St. Margarethaklooster.
- 3 Het stadsbestuur van Leiden gaf het gasthuis verschillende rechten, zoals het mogen ontvangen van inkomsten uit testamenten en vrijstelling van belastingen.

Met deze gegevens kun je aantonen dat in de late middeleeuwen:

- een verandering plaatsvond op het gebied van zorg en
 - het stadsbestuur in Leiden handelde vanuit het uitgangspunt van *bonum commune*.
- 2** Toon beide aan, waarbij je je antwoord ondersteunt met telkens een ander gegeven.

2p
KA 14

Bron: centraal examen 2022-II, vwo

bron 2 Rond 1550-1560 schildert Pieter Claeissens *De zeven wonderen van Brugge*:**Toelichting:**

Dit schilderij toont verschillende gebouwen in Brugge verhoudingsgewijs groter dan in werkelijkheid, zoals de Waterhalle (in het midden), waar schepen binnenshuis gelost en geladen kunnen worden, en het Oosterlingenhuis (rechtsachter), waar kooplieden van de Duitse Hanze wonen.

Gebruik bron 2.

Historici beweren dat dit schilderij waarschijnlijk in opdracht van een handelaar in Brugge werd gemaakt om een boodschap over de stad over te brengen.

3p
KA 14

3 Licht deze bewering toe door:

- uit te leggen welke boodschap de handelaar wil laten overbrengen over de stad Brugge, waarbij je je antwoord ondersteunt met een verwijzing naar de bron en
- zonder bron aan te geven welke economische ontwikkeling in die tijd deze boodschap noodzakelijk maakte.

Bron: centraal examen 2022-II, vwo

bron 3 Miniatuur gemaakt in opdracht van hertog Filips de Goede, omstreeks 1454:

Toelichting:

In 1451 komen de burgers van de stad Gent in opstand tegen hertog Filips de Goede als deze de stad nieuwe belastingen wil opleggen. Filips verslaat het leger van Gent, waarna de Vrede van Gavere wordt gesloten. Onderdeel van het vredesverdrag is dat de stad een deel van de privileges verliest, 350.000 goudstukken moet betalen en de banieren van de gilden (organisaties van de verschillende beroepsgroepen) moet overhandigen. De burgers van Gent moeten buiten de stad, geknield, in wit boetekleed, vergiffenis vragen aan de hertog.

Gebruik bron 3.

- 2p
KA 14
- 4 Leg uit hoe het streven van hertog Filips de Goede en dat van de stad Gent met elkaar botsten.

examenbundel >

vwo Nederlands
vwo Engels
vwo Duits
vwo Frans
vwo Economie
vwo Bedrijfseconomie
vwo Maatschappijwetenschappen
vwo Geschiedenis
vwo Aardrijkskunde
vwo Wiskunde A
vwo Wiskunde B
vwo Wiskunde C
vwo Scheikunde
vwo Biologie
vwo Natuurkunde

samengevat }

vwo Economie
vwo Bedrijfseconomie
vwo Maatschappijwetenschappen
vwo Geschiedenis
vwo Aardrijkskunde
vwo Wiskunde A
vwo Wiskunde B
vwo Wiskunde C
vwo Scheikunde
vwo Biologie
vwo Natuurkunde
havo/vwo Nederlands 3F/4F
havo/vwo Rekenen 3F

Tips, tricks en informatie die jou helpen bij het slagen voor je eindexamen vind je op examenbundel.nl! Nog meer kans op slagen? Volg ons ook op social media. #geenexamenstress

examenidoom + examenbundel + samengevat + zeker slagen! = #geenexamenstress

examenidoom

vwo Engels
vwo Duits
vwo Frans

zeker slagen !

voor vmbo, havo én vwo

